

AANTEEKENINGEN.

¹⁾ J. GLOËL, Holland's Kirchliches Leben, Bericht über eine im Auftrag des Königlichen Domdekanatenstifts zu Berlin unternommene Studienreise nach Holland. Wittenberg, N. Herrosé. 1885. p. 52.

²⁾ Ook door JHR. MR. O. Q. VAN SWINDEREN, Het hedendaagsche Strafrecht in Nederland en in Buitenland, Gron. Noordhoff, 1888 p. 16, wordt dit principieel verschil tusschen de wetenschap van het strafrecht, met of zonder de Christelijke religie, onverbloemd erkend Michelet had het in zijn paedagogische studie *Nos fils*, Paris 1870 p. 11, reeds vóór hem, zij het ook van het tegenovergestelde uitgangspunt, gedaan; evenals Mr. van Houten dit op zijne wijze en zelfs krasser nog in zijn jongste vlugschrift over het Causalitätsgezetz deed. De algemeene overtuiging onzer tegenstanders, dat wie aan de Heilige Schrift, niet in naam, maar feitelijk, vasthoudt, eigenlijk als wetenschappelijk man niet meêtelt, is, op de keper bezien, niets dan een andere vorm, waarin zich deze zelfde tegenstelling uitsprekt. Slechts blijkt telkens weer, evenals ook nu bij den heer Mr. van Swinderen, dat de strekking van dit verschil nog niet doorzien wordt. Het is toch niet genoeg om, gelijk hij doet, „met de invloeden van het Christelijk bewustzijn,” bij het constateeren der feiten te rekenen. Immers logisch doorgedacht is de tegenstelling, die zich hier voordoet, eerst dan, als men haar gelden laat, niet enkel voor de verschijnselen, waarmede men rekt, maar ook voor het uitgangspunt van zijn eigen denken, en niet minder voor de dispositie van hem, die het wetenschappelijk onderzoek instelt. Dan echter springt terstond de onmogelijkheid in het oog, om in eenzelfde faculteit het ééne vak der rechtsgeleerde wetenschap van uit het ééne, en het andere van uit het tegenovergestelde standpunt te doen behandelen, en blijkt de noodzakelijkheid om voor de tweeërlei wetenschap, die elk haar eigen beoefenaars zoeken, t. w. de Christelijke en de niet-Christelijke, een eigen hoogeschool te bezitten. Niet, dit spreekt vanzelf, alsof de beoefenaars der ééne met de beoefenaars der andere geen voeling konden krijgen, noch handgemeen raken; maar omdat elk ernstig debat tusschen beide soorten van beoefenaars, zal het doel treffen, nooit over bijzonderheden loopen kan, maar altoos terug moet naar het eerste deel, eigenlijk naar de inleiding, der Encyclopaedie. Mr. van Swinderen zal dit zelf terstond voelen als hij de tegenstelling neemt, gelijk Michelet ze nam: „*Donc deux principes en face: le principe Chrétien, le principe de '89. Quelle conciliation? Aucune. Jamais le pair et l'im-pair ne se concilieront; jamais le juste avec l'injuste; jamais*”